

Несвірська Т.В. Формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови: здобутки та перспективи // Теорія і практика підготовки майбутніх учителів до педагогічної дії : зб. матеріалів конференції. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. – С. 120-122.

УДК 377.36:33:004120-122.

Т. В. НЕСВІРСЬКА

аспірантка кафедри педагогіки
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ: ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті розглянуті особливості формування загальнокультурної компетентності майбутніх вчителів іноземної мови в практиці вищих навчальних закладів. Проведене дослідження не висчерпує всіх аспектів відміченої проблеми і потребує подальшого поглибленого теоретичного і практичного вивчення шляхів формування загальнокультурної компетентності у студентів інших спеціальностей.

В статье рассмотрены особенности формирования общекультурной компетентности будущих учителей иностранного языка в практике высших учебных заведений. Проведенное исследование не исчерпывает всех аспектов отмеченной проблемы и нуждается в последующем углубленном теоретическом и практическом изучении путей формирования общекультурной компетентности у студентов других специальностей.

The article considers the peculiarities of forming all cultural competence in the prospective teachers of a foreign language in the practice of the institutes of higher learning. The conducted research does not embrace all aspects of the mentioned problem and requires subsequent deep theoretical and practical study of the ways of forming all cultural competence in the students of other specialties.

У "Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті" підкреслено, що держава має забезпечувати виховання особистості, яка усвідомлює свою належність до українського народу, сучасної європейської цивілізації, орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлена до життя і праці у світі, що змінюється, це виховання людини демократичного світогляду, яка дотримується громадянських прав і свобод, з повагою ставиться до традицій, культури, віросповідання та мови спілкування народів світу.

Зазначене актуалізує культурологічну (загальнокультурну) підготовку майбутнього вчителя, що зумовлено процесами гуманізації і гуманітаризації, які відбуваються в сучасному світі і освіті. Особистість вперше усвідомила себе як мікрокосм, як частину світової культури, де на основі діалогу культур вона пізнає себе в своїй культурі, примножуючи культуротворчий досвід людства.

Загалом, саме у процесі культурологічної підготовки можливий діалог осіб, націй, народів, особистості і суспільства, людини і природи, людини і людини [1–7]. Відповідно, у працях А.М. Алексюка, Г.О. Балла, Б.С. Гершунського, О.В. Глузмана, І.А. Зязюна, Р.О. Позінкевича, О.Л. Шевнюк та ін. переосмислюються теоретико-методологічні засади освіти як культурного процесу. Вивчаються проблеми полікультурної й культурологічної освіти (Я.Г. Гулецька, О.В. Гукаленко, О.В. Давидов, Г.Д. Дмитрієв, М.М. Князева, В.В. Кузьменко, О.В. Латишева, В.В. Макаєва, Г.В. Міронова, Л.Р. Садикова, А.В. Сущенко та ін.). Науковцями також досліджуються різні аспекти полікультурного виховання (В.В. Бойченко, Л.В. Волік, О.Н. Джурінський, В.А. Єршов, В.О. Компанієць, Т.І. Левченко, І.Ф. Лощенова, Г.М. Розлуцька, Л.В. Узунова, О.Л. Шевнюк та ін.), процеси діалогу культур у освітній галузі (В.Л. Аношкіна, В.О. Калінін, Л.В. Бурман, Л.А. Гончаренко, К.С. Лях, В.В. Морозов, В.В. Присакар, С.О. Черепанова та ін.) [1–7]. Відтак, актуальним постає дослідження процес формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови, що і постає **метою** нашої статті.

Нинішня соціокультурна ситуація актуалізує культурологічну (загальнокультурну) підготовку майбутнього вчителя, що зумовлено процесами гуманізації і гуманітаризації, які відбуваються в сучасному світі і освіті. Саме в процесі культурологічної підготовки можливий діалог осіб, націй, народів, особистості і суспільства, людини і природи, людини і людини. Відтак, важливою є культурологічна парадигма, яка ґрунтується на тому, що критерієм знання як феномена культури є не

стільки відповідність цій дійсності, скільки узгодження цієї форми знання із загальними ціннісно-смысловими установками культури. Це значною мірою вимагає вдосконалення професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах. Організація фахової підготовки майбутнього вчителя іноземних мов передбачає орієнтацію на подальшу професійну діяльність у контексті застосування інноваційних навчальних технологій, впровадження якісно нових, дієвих дидактичних моделей, спрямованих на формування загальнокультурної компетентностей молодого спеціаліста.

2. Процес формування загальнокультурної компетентності у майбутніх вчителів іноземної мови вимагає врахування певних наукових підходів до процесу їх професійної підготовки (інтегративний, інтегративно-культурологічний, компетентнісний, системний, аксіологічний, особистісно-орієнтований, суб'єктно-діяльнісний (контекстний), особистісно-діяльнісний, плюрилінгвальний, соціокультурний, культурологічний, діалоговий), кожен з яких дозволяє поглибити методологічні засади дослідження проблеми формування загальнокультурної компетентності у майбутніх вчителів іноземної мови. При цьому теоретичний аналіз дозволив дійти висновку, що професійна компетентність педагога найбільш повно реалізується у контексті культури, яка постає важливим елементом усіх сучасних освітніх перетворень, а на рівні глибинної семантичної мотивації постає головною функцією освіти. Поєднання у одній проблемній та понятаєвій площині таких категорій, як "професійна компетентність педагога" та "культура, дозволяє говорити про культурну, чи загальнокультурну компетентність педагога – вчителя іноземних мов. Основними компонентами загальнокультурної компетентності можна вважати: професійно значиму інтегративну якість особистості; сукупність світоглядних уявлень та ціннісних орієнтацій; сукупність знань, умінь, навичок; досвід діяльності в межах відповідної культури; здатність взаємодіяти з іншими в умовах полікультурного суспільства. Зазначене дає підстави визначити загальнокультурну компетентність як професійно значущу інтегративну якість особистості, її здатність взаємодіяти з представниками інших культур в умовах полікультурного суспільства, яка ґрунтується на сукупності знань, умінь, навичок, світоглядних уявленнях, ціннісних орієнтаціях та досвіді, і виявляється в розумовій культурі, загальній ерудиції, культурі спілкування, що дозволяють ефективно реалізовувати педагогічну діяльність.

3. Іноземна мова як предмет вивчення виявляє певні ресурсні можливості, які можуть бути використані у процесі формування загальнокультурної компетентності сучасного вчителя: комунікативно-рольова, інтерактивна, соціалізаційна спрямованість (спілкування, соціальна перцепція, емпатія, рольовий потенціал студентів, що використовуються у процесі вивчення іноземної мови); мовна спрямованість (іноземна мова постає засобом мислення та спілкування); гностична, пізнавальна спрямованість (загальнокультурні, загальнотехнічні елементи, що використовуються у вивченні іноземної мови); особистісно-орієнтована спрямованість (виявляється у моменті формування особистісних рис у процесі навчальної діяльності); регулятивно-вольова спрямованість (розвиток у студентів регулятивних механізмів психіки у процесі використання сугестопедичних технологій під час вивчення іноземної мови); творча спрямованість (формування творчих якостей студентів у процесі використання інноваційних технологій вивчення іноземних мов); діяльнісна спрямованість (навчальний процес вивчення іноземної мови постає діяльністю); мотиваційна спрямованість (прагнення до досягнення успіху у навчальній діяльності, коли одночасно іноземна мова є і метою, і засобом навчання). Зазначені ресурсні можливості іноземної мови дають змогу формувати певні аспекти компетентності.

4. Обрано відповідний діагностичний інструментарій та обґрунтовано психолого-педагогічний зв'язок загальнокультурної компетентності студента із розглянутими методиками її дослідження, коли дослідження ціннісних орієнтацій студентів та рівня їх духовного розвитку дозволяє з'ясувати характер та глибину їх входження у сферу загальнолюдського ціннісно-культурного космосу існування нашої цивілізації; дослідження ставлення студента до себе та аналіз характеру його самосприйняття визначає місце студента у загальному культурному контексті суспільного життя; дослідження фонових знань студентів постає одним із важливим інструментів вивчення сформованості їх загальнокультурної компетентності; вивчення емпатійності студентів та особливостей функціонування їх репрезентативних систем визначає здатність молодих людей сенсорно-перцептивним чином інтегруватися у культурну сферу суспільства; дослідження рівня навчальної успішності та навчальної самоефективності визначає, наскільки загальнокультурний рівень розвитку студента позитивно впливає на його навчальну діяльність; аналіз саморегулятивних вмінь студента дозволяє вивчити характер актуалізації діялісно-процесуального компоненту загальнокультурної компетентності студента; дослідження рівня творчого потенціалу студента розкриває здатність студента до творчих форм освоєння культурних артефактів; аналіз комунікативної культури студента дозволяє з'ясувати здатність студента вступати в активну комунікацію з носіями своєї та чужої культури; дослідження спрямованості студента на здоровий спосіб життя визначає його відповідність сучасним загальнокультурним нормам людського існування; дослідження соціально-психологічного мікроклімату у навчальних групах визначає характер навчального середовища студента та відповідність цього середовища загальнокультурним нормам

спілкування у колективі; соціально-рольовий репертуар людини постає важливим показником його культуровідповідності, оскільки реалізує рефлексивно-аналітичний компонент загальнокультурної компетентності, а рефлексія особистості найбільш ефективно здійснюється завдяки аналізу людиною свого соціально-рольового місця у культурному розмаїтті світу.

5. На основі проведеного теоретичного та практичного дослідження виявлено процесу формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови виявлено педагогічні умови оптимізації цього процесу, а саме: 1) створення ефективного освітнього середовища на засадах інноваційних методів навчальної діяльності; 2) забезпечення міжпредметних зв'язків циклів психолого-педагогічних, фундаментальних і професійно орієнтованих дисциплін; 3) системне використання педагогічного моніторингу у професійно-педагогічній підготовці ВНЗ, що забезпечує взаємодію викладача й студентів і дозволяє отримувати різнобічну інформацію про хід професійної підготовки. Це дозволило обґрунтувати практичну (експериментальну) модель формування ЗКК майбутніх учителів іноземної мови в процесі професійної підготовки, яка складається із обґрунтованих інваріантних складових, котрі включають структурні компоненти моделі та функціональні зв'язки між ними, тобто статичний аспект моделі як ідеальної репрезентації певного системного об'єкта та процес формування системного об'єкта, тобто динамічний аспект моделі: послідовні етапи процесу формування цього об'єкта.

Результати формувального етапу експерименту засвідчують про ефективність запровадження моделі формування ЗКК майбутніх учителів іноземної мови в процесі професійної підготовки. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів зазначеної проблеми та потребує подальшого поглибленого теоретичного та практичного вивчення шляхів формування загальнокультурної компетентності у студентів інших спеціальностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бойко А.М. Культуротворча функція освіти і реалізація у навчально-виховних закладах нового типу / А.М. Бойко, В.М. Дем'яненко // Організація навчально-виховного процесу в середніх загальноосвітніх закладах нового типу: досягнення, проблеми, перспективи. – Полтава: ПОПОПП, 1996. – С. 44-48.
2. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: [підручник за модульно-рейтинговою системою магістратури] / С. С. Вітвицька. – Київ : Центр навч. літератури, 2006. – 384 с.
3. Вознюк О.В. Цільові орієнтири розвитку особистості у системі освіти: інтегративний підхід: монографія / О.В. Вознюк, Дубасенюк О.А. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 684 с.
4. Воробьев Г.А. Развитие социокультурной компетенции будущих учителей иностранного языка (поиск эффективных путей) // Иностранные языки в школе. – 2003. – № 2. – С. 30-35.
5. Гірний О. Діалог культур в освіті та основна проблема педагогіки / О. Гірний // Діалог культур і духовний розвиток людини : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – К., 1995. – С.85–88.
6. Казакова Л. Н. Повышение общекультурной компетентности студентов в процессе обучения основам этикета // Человек в информационном пространстве : межвуз. сб. науч. тр. / Л. Н. Казакова. – Ярославль : Истоки, 2006. – С. 201-205.
7. Калінін В.О. Педагогічна технологія „діалог культур” як засіб формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови: монографія / В. О. Калінін / за заг. ред. проф. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 276 с.